

УДК 330.1

Руснак А. В.

rusnak_av@meta.ua, ORCID ID: 0000-0002-3198-2866

ResearcherID: AAC-7821-2019

д.е.н., проф., професор кафедри економіки,

Херсонський навчально-науковий інститут

Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Херсон

Савченко Ю. В.

juliasawchenko2003@gmail.com

здобувачка I (бакалаврського) рівня вищої освіти,

Херсонський навчально-науковий інститут

Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Херсон

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ПІД ЧАС ВІЙНИ

Анотація. У статті визначено основні елементи правового захисту трудових прав та законних інтересів працівників, зокрема: передумови для здійснення правового захисту; певна встановлена законодавством форма здійснення правового захисту; засоби і способи здійснення, які передбачені нормами трудового права. Узагальнено класифікацію форм захисту трудових прав та інтересів працівників. Обґрунтовано поняття і здійснено класифікацію способів захисту трудових прав та інтересів працівників. Визначено суб'єкти захисту трудового права та інтересів у воєнний час. Визначено основні проблеми захисту прав у сфері трудових відносин у воєнний період такі як: реалізація права розірвання трудового договору за ініціативи працівника; отримання розрахунку своєчасно у зв'язку зі звільненням за ініціативи працівника; відправлення працівника у неоплачувану відпустку у воєнний період без достатніх на це підстав; переведення на неповний робочий день, звільнення працівника без попередження. Обґрунтовано такі недоліки та проблеми правового забезпечення реалізації трудового права в Україні: недостатня ефективність контролю та нагляду, проблеми з виплатою зарплати, недостатній рівень охорони від "колективних вибухів", нерівність у заробітній платі, надмірне застосування нульових годин, недосконалість механізму вирішення трудових спорів, недосконалість використання гнучких форм зайнятості. Виділено недоліки в реалізації трудових відносин під час воєнного стану: право роботодавця перевести працівника на іншу роботу без його згоди; додаткова підстава для розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця; право роботодавця розривати трудові договори з працівниками під час їх тимчасової непрацездатності або під час перебування працівниками у відпустці; підвищені норми робочого часу; скасування скороченого графіку роботи напередодні святкових днів; відпустки. Обґрунтовано основні шляхи удосконалення механізму реалізації та захисту прав людини у сфері трудових відносин під час війни: державний контроль за дотриманням трудового законодавства; захист трудових прав професійними спілками; самостійний захист працівниками своїх трудових прав; захист трудових прав у судових органах.

Ключові слова: правовий захист, трудові права працівників, трудові відносини, трудове законодавство, правове забезпечення.

Rusnak Alla

rusnak_av@meta.ua, ORCID ID: 0000-0002-3198-2866

ResearcherID: AAC-7821-2019

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Economics,
Kherson Educational-Scientific Institute
of Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Kherson

Savchenko Yuliia

juliasawchenko2003@gmail.com

Student of the 1st (Bachelor) Level of Higher Education,
Kherson Educational-Scientific Institute
of Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Kherson

IMPROVING THE MECHANISM FOR IMPLEMENTATION AND PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN THE SPHERE OF LABOR RELATIONS DURING WAR

Abstract. The article defines the main elements of legal protection of labor rights and legitimate interests of employees, in particular: prerequisites for legal protection; a certain legally established form of legal protection; means and methods of implementation, which are provided for by labor law norms. Generalized classification of forms of protection of labor rights and interests of employees. The concept is substantiated and the classification of methods of protection of labor rights and interests of employees is carried out. Subjects of protection of labor law and interests in wartime are defined. The main problems of the protection of rights in the field of labor relations during the war period have been identified, such as: implementation of the right to terminate the employment contract at the initiative of the employee; timely receipt of the settlement in connection with dismissal at the initiative of the employee; sending an employee on unpaid leave during wartime without sufficient grounds; transfer to part-time work, dismissal of an employee without notice. The following shortcomings and problems of legal support for the implementation of labor law in Ukraine are substantiated: insufficient effectiveness of control and supervision, problems with payment of wages, insufficient level of protection against “collective explosions”, wage inequality, excessive use of zero hours, imperfection of the mechanism for resolving labor disputes, imperfection use of flexible forms of employment. Disadvantages in the implementation of labor relations during martial law are highlighted: the employer's right to transfer an employee to another job without his consent; additional grounds for terminating the employment contract at the initiative of the employer; the employer's right to terminate employment contracts with employees during their temporary incapacity or while the employees are on vacation; increased norms of working hours; cancellation of reduced work schedule on the eve of holidays; holidays. The main ways of improving the mechanism of implementation and protection of human rights in the field of labor relations during the war are substantiated: state control over compliance with labor legislation; protection of labor rights by trade unions; independent protection by employees of their labor rights; protection of labor rights in judicial bodies.

Key words: legal protection, labor rights of employees, labor relations, labor legislation, legal support.

JEL Classification: J83

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2023-39-20>

Постановка проблеми. Воєнний час завжди створює складні ситуації, які впливають на всі сфери життя суспільства, включаючи трудові відносини та права людини. Конфлікти та війни призводять до руйнування інфраструктури, економічної нестабільності, масових переселень та

загрози для безпеки людей у всіх сферах життя. У цих надзвичайних обставинах захист прав людини у сфері трудових відносин стає особливо важливим завданням.

У цьому контексті, реалізація та захист прав людини у сфері трудових відносин у воєнний час

стають гарантом збереження гідності, безпеки та соціально-економічного добробуту населення. Це не лише питання важливої моральної цінності, але і зобов'язання згідно з міжнародним правом та гуманітарними нормами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми реалізації та захисту прав людини у сфері трудових відносин, науково-практичні та методичні шляхи їх вирішення представлені в науковій літературі, зокрема у працях таких дослідників як Плескун О., Лактіонова В. [1]; Кузнецова М., Ананьєв С., Сафонова Т. [3]; Лагутіна І. [5]; Сівовна Ю. [4].

Визначення форм та способів захисту трудових прав та інтересів працівників сприятиме розробці ефективного механізму захисту зазначених прав. Незважаючи на наявність певного нормативного регулювання державного механізму захисту трудових прав, усе ж є суттєві недоліки правового забезпечення реалізації права на такий захист та спостерігається недосконалість його засобів.

Разом з тим, результативність захисту трудових прав залежить безпосередньо від ролі в ньому держави, оскільки найбільш перспективним є саме державний механізм правового захисту цих прав [1, с. 89].

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування шляхів удосконалення механізму реалізації та захисту прав людини у сфері трудових відносин під час війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні проблема захисту прав у сфері трудових відносин є однією з найгостріших. Сучасним законодавством передбачена певна система гарантій захисту трудових прав, а саме Конституцією України, Кодексом Законів про працю й положенням окремих Законів України, що регулюють певні трудові відносини щодо оплати праці, охорони праці, робочого часу, часу відпочинку й інших інститутів трудового права [1, с. 89].

З початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України Верховною Радою України 15.03.2022 р. було прийнято Закон України № 2136-IX “Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану” [2]. Він суттєво змінює звичне функціонування трудових правовідносин протягом дії воєнного часу, значно звужує гарантовані права працівників та дещо розширює права роботодавців.

Захист трудових прав – це різні дії державних та профспілкових органів із профілактики трудових правопорушень, а в разі їх появи –

надання допомоги цими органами працівникам у ліквідації таких правопорушень (індивідуальних або колективних), відновленні порушених трудових прав і притяганні до відповідальності порушників [3, с. 179].

Форми захисту трудових прав та інтересів працівників класифікуються залежно від суб'єкта, уповноваженого застосовувати передбачені законодавством способи і засоби: індивідуальний захист (самозахист); колективний захист (через профспілки, систему колективних угод і колективних договорів, органи з вирішення трудових спорів); державний захист (судовий захист, державний нагляд та контроль за додержанням законодавства про працю) (рис. 1).

Форма захисту трудових прав та інтересів повинна вказувати на суб'єкта, який здійснює захист, а способи захисту за допомогою яких дій та засобів здійснюється захист.

Способи захисту трудових прав та інтересів залежно від межі впливу на порушника поділяються на: відновні; способи, що припиняють дії; штрафні (табл. 1).

Якщо розуміти механізм захисту як систему, то в її склад входять такі елементи, як суб'єкти, правові норми і форми захисту.

Суб'єкти захисту трудових прав можна поділити на чотири категорії: 1) працівник; 2) роботодавець; 3) державні органи контролю за дотриманням трудового законодавства; 4) судові органи (табл. 2).

Правові норми державного механізму захисту трудових прав визначаються такими нормативними актами, як Конституція України, Кодекс законів про працю, закони та підзаконні акти, міжнародні договори. Правові норми також охоплюють діяльність суб'єктів, які здійснюють захист порушених трудових прав, зокрема, це Закон України “Про судoustрій і статус суддів”, Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні”, Закон України “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини” тощо.

Воєнний стан передбачає вичерпний перелік таких суб'єктів, до яких відбувається звернення зі скаргою до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або до суду.

У залежності від обраного суб'єкта захисту, до якого звертається працівник, способи захисту розподіляються на юрисдикційні та неюрисдикційні. Юрисдикційний захист

Рис. 1. Форми захисту трудових прав та інтересів працівників

Джерело: сформовано авторами

здійснюють державні органи, а сам захист розподіляється на загальний та спеціальний. Загальний захист здійснюється судами, а спеціальний – контролюючими органами, серед яких прокуратура, а також комісія з трудових спорів. До неюрисдикційних способів захисту належать примирно-третейські процедури, самозахист та громадський захист.

Виходячи з наведеної класифікації, очевидно, що належний спосіб захисту своїх прав залежить від змісту правовідносин між працівником та роботодавцем, які виникають із реалізацією трудових прав у воєнний період.

Основними проблемами захисту прав у сфері трудових відносин у воєнний період є:

Таблиця 1

Способи захисту трудових прав та інтересів

Способи захисту трудових прав та інтересів	Характеристика способів захисту трудових прав та інтересів
Відновні способи	Спрямовані на поновлення становища, що існувало до порушення (наприклад, поновлення на роботі тощо)
Способи, що припиняють дії	Спрямовані на припинення дій, які порушують права й інтерес
Штрафні способи	Пов'язані з настанням додаткових несприятливих наслідків для порушника (наприклад відшкодування майнової шкоди та компенсація моральної шкоди)

Джерело: [3, с. 8]

Таблиця 2

Суб'єкти захисту трудового права та інтересів у воєнний час

Суб'єкти захисту	Характеристика суб'єктів
Працівник	Потребує відновлення порушених прав у воєнний період
Роботодавець	Його дії можуть оскаржуватися працівником
Державні органи контролю	Не відносяться до судових органів, здійснюють контроль за дотриманням трудового законодавства
Органи судової влади	Суди від першої до останньої інстанції

Джерело: сформовано авторами

– реалізація права розірвання трудового договору за ініціативи працівника, без попередження роботодавця за два тижні;

– отримання розрахунку та трудової книжки своєчасно у зв'язку зі звільненням за ініціативи працівника;

– відправлення працівника у неоплачувану відпустку у воєнний період без достатніх на це підстав, що потребує перевірки необхідності таких заходів, які призводять до скрутного матеріального становища;

– переведення на неповний робочий день, звільнення працівника без попередження.

Заборона на звільнення у військовий період стосується таких незахищених категорій працівників, як вагітних жінок, одиноких матерів, жінок з дітьми до трьох років. Необхідним способом захисту у цих випадках є поновлення працівника на посаді та виплата середнього заробітку [2, с. 180].

Правове забезпечення реалізації трудового права в Україні має свої недоліки та проблеми, серед яких можна виділити такі: недостатня ефективність контролю та нагляду, проблеми з виплатою зарплати, недостатній рівень охорони від “колективних вибухів”, нерівність у заробітній платі, надмірне застосування нульових

вих годин, недосконалість механізму вирішення трудових спорів, недосконалість використання гнучких форм зайнятості (табл. 3).

Ці недоліки свідчать про те, що необхідні поліпшення в системі правового регулювання трудових відносин в Україні для забезпечення кращого захисту прав працівників та створення сприятливішої трудової сфери, особливо у воєнний час.

В умовах воєнного стану деякі положення трудового законодавства можуть бути призупинені або змінені для забезпечення національної оборони та вирішення інших невідкладних завдань.

Можна виділити недоліки в реалізації трудових відносин під час воєнного стану: право роботодавця перевести працівника на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, без його згоди; додаткова підстава для розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця; право роботодавця розривати трудові договори з працівниками під час їх тимчасової непрацездатності або під час перебування працівниками у відпустці; підвищені норми робочого часу; скасування скороченого графіку роботи напередодні святкових днів; відпустки.

Таблиця 3

Недоліки та проблеми правового забезпечення реалізації трудового права в Україні

Недоліки та проблеми	Характеристика недоліків
Недостатня ефективність контролю та нагляду	В Україні існує багато правових норм, що гарантують права працівників, але реальна практика захисту цих прав залишає бажати кращого. Часто інспекційні органи не здійснюють ефективний контроль за виконанням трудового законодавства
Проблеми з виплатою зарплати	Затримки та невиплата заробітної плати становлять серйозну проблему для багатьох працівників в Україні. Це порушує їхні соціальні права та створює фінансові труднощі
Недостатній рівень охорони від колективних вибухів	Незалежно від законодавства, в Україні існують обмеження щодо права на страйк та формування профспілок. Це може ускладнити колективну боротьбу за права працівників
Нерівність у заробітній платі	Існує значна різниця в рівнях заробітної плати між різними галузями та регіонами. Це створює соціальну нерівність та може призвести до дискримінації на робочому місці
Надмірне застосування нульових годин	Практика використання “нульових годин” або фактичного виведення працівників з графіка без оплати створює невпевненість у заробітку та стабільності робочого місця
Недосконалість механізму вирішення трудових спорів	В Україні часто відсутні швидкі та ефективні механізми вирішення трудових суперечок на місцях, що може вимагати від працівників тривалих та витратних судових процесів
Недосконалість використання гнучких форм зайнятості	У багатьох галузях в Україні практикується традиційна зайнятість, та відсутність гнучких форм робочого графіку може не враховувати індивідуальні потреби та бажання працівників

Джерело: сформовано авторами

Недоліки в реалізації трудових відносин під час воєнного стану

Норма, що змінює права працівників	Коментар експерта
1	2
Право роботодавця встановлювати випробувальний строк для будь-якої категорії працівників	Роботодавець має право встановлювати випробувальний строк для будь-яких осіб, які залучаються для роботи
Право роботодавця перевести працівника на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, без його згоди	Таке право роботодавець може реалізувати виключно: – для відвернення або ліквідації наслідків бойових дій; – з інших обставин, які ставлять або можуть поставити під загрозу життя чи нормальні життєві умови людей. Відносно працівника не діють положення статті 32 КЗпП України, які зобов'язували роботодавця повідомляти працівника про зміну істотних умов праці за 2 місяці до дати такого переведення
Додаткова підстава для розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця	Роботодавці мають право звільняти працівників у зв'язку з ліквідацією підприємства, організації, установи, якщо така ліквідація викликана знищенням у результаті бойових дій усіх виробничих, організаційних або технічних потужностей або майна підприємства. Звільнення працівника за ініціативою роботодавця за новим законом передбачає коротший строк повідомлення про таке звільнення – всього 10 днів до дати звільнення порівняно з 2 місяцями, які встановлені статтею 49-2 КЗпП України
Право роботодавця розривати трудові договори з працівниками під час їх тимчасової непрацездатності або під час перебування працівниками у відпустці	Під час дії воєнного стану роботодавці мають право оформлювати розірвання трудового договору під час тимчасової непрацездатності працівника або під час знаходження його у відпустці. У такому випадку днем звільнення буде перший робочий день, що настає після закінчення періоду тимчасової втрати працездатності або перший робочий день після відпустки
Підвищені норми робочого часу, скасування скороченого графіку роботи напередодні святкових днів	Якщо за нормальних умов тривалість робочого часу не може перевищувати 40 годин (ст. 50 КЗпП України), то під час дії воєнного стану вона не може перевищувати 60 годин. Те саме стосується й скороченої тривалості робочого часу, яка не може бути більшою 50 годин на тиждень. Скасовуються положення про скорочений графік роботи напередодні святкових днів
Відпустки	Право працівника на 24 календарні дні оплачуваної відпустки протягом дії воєнного часу залишилось без змін. Проте тепер роботодавець має право відмовити працівнику, який залучений до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури, у наданні будь-якого виду відпустки за виключенням відпустки у зв'язку вагітністю та відпустки для догляду за дитиною

Джерело: сформовано за [4]

Отже, покращення захисту трудових прав в Україні є важливою та актуальною темою. Є різні шляхи та способи, які можуть сприяти цьому процесу (табл. 5).

Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав працівників”, прийнятий Верховною Радою 12.05.2022 р., впроваджує важливі зміни в

трудоваму законодавстві України, які спрямовані на посилення захисту прав працівників та передбачають:

- дозвіл на укладення колективних договорів з фізичними особами, які використовують найману працю;
- зобов'язання роботодавця повідомляти працівників про зміни та доповнення до колективних договорів;

**Шляхи удосконалення механізму реалізації та захисту прав людини
у сфері трудових відносин під час війни**

Шляхи покращення захисту трудових прав	Характеристика
1	2
Державний контроль за дотриманням трудового законодавства	Державний нагляд за дотриманням трудового законодавства повинен бути своєчасним і об'єктивним, спрямованим на кінцевий результат. Контроль та нагляд за дотриманням законодавства про працю відповідатиме своєму призначенню тільки тоді, коли він буде спрямований на покращення ситуації стосовно зміцнення законності у процесі регулювання та реалізації трудових і тісно пов'язаних із ними відносин
Захист трудових прав професійними спілками	Професійні спілки можуть захищати права працівників шляхом проведення колективних переговорів, укладання колективних договорів, а також шляхом звернення до суду
Самостійний захист працівниками своїх трудових прав	Пряма демократична участь працівників у виробничому процесі, а також самостійна організація їх захисту є одним з найбільш ефективних засобів захисту трудових прав
Захист трудових прав у судових органах	Судовий захист є одним з найбільш ефективних засобів захисту трудових прав. Працюючий може звернутися до суду з питань порушення його прав

Джерело: сформовано авторами

- встановлення строку дії умов колективного договору в разі реорганізації або зміни власника юридичної особи;
- розширення дії галузевих (міжгалузевих) угод на всіх роботодавців у відповідній галузі;
- визначення обмежень прав працівників, які не вважаються дискримінацією у сфері праці;
- урегулювання питань щодо недопущення дискримінації в оголошеннях про працевлаштування;
- удосконалення визначення ознак масового вивільнення працівників з ініціативи роботодавця;
- зобов'язання роботодавця надавати повідомлення щодо запланованого масового звільнення профспілковому представнику;
- врегулювання порядку проведення роботодавцем консультацій з профспілковими представниками перед масовими звільненнями працівників.

Ці зміни сприятимуть захисту прав працівників та розширюватимуть їх можливості у сфері колективно-договірного регулювання трудових відносин. Закон також відповідає міжнародним нормам та практиці Міжнародної організації праці, покращуючи захист трудових прав громадян України під час реалізації ними трудової діяльності [7].

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Основними

шляхами удосконалення механізму реалізації та захисту прав людини у сфері трудових відносин під час війни є: державний контроль за дотриманням трудового законодавства; захист трудових прав професійними спілками; самостійний захист працівниками своїх трудових прав; захист трудових прав у судових органах. Для модернізації та якісної реконструкції механізму реалізації та захисту прав людини у сфері трудових відносин необхідний всеосяжний критичний аналіз чинного законодавства України у сфері забезпечення захисту трудових прав людини. Це буде можливо за умови виявлення закономірностей функціонування механізму, напрямів розвитку та проблемних елементів державного механізму реалізації та захисту прав людини у сфері трудових відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Плєсқун О.В., Локтіонова В.В. Проблеми захисту трудових прав працівників в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 89–92. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2021/23.pdf (дата звернення: 09.10.2023).
2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України. № 2136-IX від 15.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 18.09.2023).

3. Кузнєцова М., Ананьєв С., Сафонова Т. Механізми захисту трудових прав в період дії воєнного стану. *Електронне наукове видання "Аналітично-порівняльне правознавство"*. 2022. № 5. С. 178–181. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/270375/265743> (дата звернення: 10.10.2023).

4. Сівовна Ю. Права працівників під час воєнного стану. 2022. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/210052_prava-pratsvnikv-pd-chas-vonnogo-stanu (дата звернення: 12.10.2023).

5. Лагутіна І.В. *Форми захисту трудових прав працівників* : автореф. дис. на здобуття наукового канд. юр. наук. Спец. 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення. Одеса : Одеська національна юридична академія, 2007. 22 с.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав працівників : Закон України. 2253-IX від 12.05.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2253-20#Text> (дата звернення: 20.09.2023).

7. Я і Закон: інформаційно-юридичний сайт. Верховна Рада посилила захист трудових прав українців. 2022. URL: <https://yaizakon.com.ua/verhovna-rada-posilila-zahist-trudovih-prav-ukrayintsiv/> (дата звернення: 11.10.2023).

REFERENCES

1. Pleskun, O. V. and Loktionova, V. V. (2021), "Problems of protection of labor rights of workers in Ukraine", *Yuridichniy naukoviy elektronniy zhurnal*, [Online], vol. 5, pp. 89–92, available at: http://www.lsej.org.ua/5_2021/23.pdf (accessed September 9, 2023).

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine "On the organization of labor relations under martial law", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (accessed September 18, 2023).

3. Kuznetsova, M. Ananiev, S. and Safonova, T. (2022), "Mechanisms for the protection of labor rights during the period of martial law", *Elektronne nauкове vidannya "Analltichno-porivnyalne pravoznavstvo"*, [Online], no. 5, pp. 178–181, available at: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/270375/265743> (accessed October 10, 2023).

4. Sivovna, Yu. (2022), "The rights of workers during martial law", [Online], available at: https://biz.ligazakon.net/analytics/210052_prava-pratsvnikv-pd-chas-vonnogo-stanu (accessed October 12, 2023).

5. Lagutina, I. V. (2007), "Forms of protection of labor rights of employees", Ph.D. Thesis, Labor Law; The right to social security, Odesa National Law Academy, Odesa, Ukraine.

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine "On amendments to some legislative acts of Ukraine regarding strengthening the protection of workers' rights", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2253-20#Text> (accessed September 20, 2023).

7. The information and legal site: I and the law (2022), "The Verkhovna Rada strengthened the protection of labor rights of Ukrainians", available at: <https://yaizakon.com.ua/verhovna-rada-posilila-zahist-trudovih-prav-ukrayintsiv/> (accessed October 11, 2023).

*Стаття надійшла до редакції
22 листопада 2023 р.*